

Голові Разової спеціалізованої вченої ради
СВР 10531

Запорізького національного університету,
д.фіз.вих., професору,
Карауловій Світлані Іванівні

РЕЦЕНЗІЯ

кандидата наук з фізичного виховання та спорту, доцента
Соколової Ольги Валентинівни
на дисертаційну роботу **Дорошенка Ігоря Едуардовича**
за темою «**Вплив міграційних процесів в аматорському футболі України на ефективність підготовки спортсменів і команд**», подану до разової спеціалізованої вченої ради Запорізького національного університету для захисту на здобуття наукового ступеня доктора філософії з галузі знань 01 Освіта/Педагогіка за спеціальністю 017 Фізична культура і спорт

Актуальність дисертаційної роботи. Протягом останніх років міграційні процеси істотно впливають на систему багаторічного вдосконалення футболістів юнацького віку та аматорського кваліфікаційного рівня. Зазначена категорія футболістів є резервом для спорту вищих досягнень – підготовки футболістів-професіоналів. Для них значущими є специфічні фактори спортивної міграції – внутрішня (регіональна) міграція, коли футболісти переходять до клубів інших обласних (міських) асоціацій футболу. Провідні футбольні Академії України ведуть активну селекційну роботу, що істотно активізує фактори спортивної міграції на рівні футболістів юнацького віку та аматорського кваліфікаційного рівня.

Ці факти свідчать про необхідність корекції організаційних засад спортивної підготовки у юнацькому та аматорському футболі та обґрунтовує необхідність корекції традиційних технологій підготовки футболістів, що робить дисертаційне дослідження Дорошенка І.Е. актуальним і своєчасним.

Мета роботи лежить у площині обґрунтування та експериментальної перевірки ефективності алгоритмів оптимізації спортивної підготовки футболістів юнацького віку (U16, U17, U19) та аматорського кваліфікаційного рівня до змагань з урахуванням впливу факторів спортивної

міграції.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами.
Дисертаційне дослідження виконано згідно плану науково-дослідної роботи кафедри теорії та методики фізичної культури і спорту Запорізького національного університету за темою: «Теоретико-методичні засади вдосконалення тренувального процесу в різних видах спорту» на 2022-2026 роки, № державної реєстрації 0122U001108.

Наукова новизна отриманих результатів полягає у тому, що у дисертації *вперше*:

- * – обґрунтовано та розроблено систему рейтингового оцінювання індикаторів ефективності професійної діяльності тренерів масового дитячо-юнацького та аматорського футболу;

- * – визначено показники спортивної міграції футболістів юнацького віку (U16-U17) та аматорського кваліфікаційного рівня у національних змаганнях ДЮФЛУ сезону 2023-2024 років;

- * – обґрунтовано та розроблено алгоритм оптимізації спортивної підготовки футболістів юнацького віку, футболістів-аматорів і команд до змагань національного рівня з урахуванням факторів спортивної міграції, який містить наступні складові:

- підвищення якості навчання тренерів масового дитячо-юнацького та аматорського футболу із застосуванням системи рейтингового оцінювання індикаторів ефективності їх професійної діяльності;

- облік індикаторів спортивної міграції футболістів юнацького віку і футболістів-аматорів у національних змаганнях УАФ, УПЛ, ААФУ, ДЮФЛУ;

- оптимізація методичних підходів до комплектації аматорських та юнацьких (U16, U17, U19) футбольних команд на основі взаємозв'язку факторів спортивної міграції з критеріями Регламентів національних змагань УАФ, УПЛ, ААФУ, ДЮФЛУ;

- індивідуалізація спортивної підготовки футболістів юнацького віку і

футболістів-аматорів з урахуванням факторів спортивної міграції на основі типологічної диференціації основного, заявкового та розширеного складу команди і футболістів з групи перспективного резерву;

- інтеграція індивідуальних і загальнокомандних форм спортивної підготовленості футболістів юнацького віку (U16, U17, U19) і футболістів-аматорів з урахуванням факторів спортивної міграції у навчально-тренувальний і змагальний процеси;

- спеціальний аналіз та експертна інтерпретація індикаторів змагального процесу та контролю індикаторів ТТД (та їх комбінаторних поєднань) із застосуваннях інноваційних технологій;

- практична апробація алгоритму спортивної підготовки футболістів юнацького віку (U16, U17, U19) та аматорського кваліфікаційного рівня для використання у змагальному процесі та його оперативна корекція (за необхідності);

- * – розширено наукові дані про процеси підготовки футболістів і команд з урахуванням впливу факторів спортивної міграції;

- * – розширено наукові дані стосовно оптимізації підготовки футболістів юнацького віку (U16, U17, U19) та футболістів-аматорів з урахуванням факторів спортивної міграції для використання в освітньо-професійних програмах першого (бакалаврського) рівня вищої освіти зі спеціальності 017 – Фізична культура і спорт у закладах вищої освіти.

Окрім цього удосконалено наукові дані про процеси управління багаторічною підготовкою футболістів з урахуванням факторів спортивної міграції та набули подальшого розвитку напрями вдосконалення багаторічної підготовки з урахуванням факторів спортивної міграції як компоненту загальної теорії спорту та системи підготовки спортсменів.

Практичне значення результатів дослідження полягає в обґрунтуванні та розробці алгоритмів оптимізації спортивної підготовки футболістів юнацького віку (U16, U17, U19), футболістів-аматорів і команд до змагань різних рівнів з урахуванням впливу факторів спортивної міграції

та їх практичної апробації у змагальній діяльності.

Наукові результати кваліфікаційної роботи використовуються в процесі підготовки здобувачів Придніпровської державної академії фізичної культури і спорту за ОПП «Тренерсько-викладацька діяльність» зі спеціальності 017 Фізична культура і спорт першого (бакалаврського) рівня вищої освіти; у процесі підготовки здобувачів Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького за ОПП «Тренерська діяльність в обраному виді спорту» зі спеціальності 017 Фізична культура і спорт першого (бакалаврського) рівня вищої освіти; у процесі підготовки здобувачів Національного університету «Запорізька політехніка» за ОПП «Фітнес і рекреація» та ОПП «Фізичне виховання» зі спеціальності 017 Фізична культура і спорт першого (бакалаврського) рівня вищої освіти; у процесі підготовки здобувачів Інституту здоров'я, спорту та туризму імені Тетяни Самоленко Класичного приватного університету за ОПП «Фізична культура і спорт» зі спеціальності 017 Фізична культура і спорт першого (бакалаврського) рівня вищої освіти. Науково-методичні матеріали кваліфікаційної роботи використовуються у навчально-тренувальному процесі міської аматорської збірної команди Запорізької асоціації футболу та аматорської збірної команди Запорізької обласної асоціації футболу. Також отримані науково-методичні результати впроваджено у навчально-тренувальний процес аматорських футбольних команд СФК «Динамо» (Запоріжжя), ФК «Мотор» (Запоріжжя), СК «Металург» (Запоріжжя), ОСДЮСШОР «Металург» ЗОР, ССК «Медик» Запорізького державного медико-фармацевтичного університету, що підтверджують відповідні акти впровадження.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій. Усі наукові положення, висновки і рекомендації, які сформульовані у дисертації, достатньою мірою обґрунтовані експериментальними даними, відповідають меті та завданням роботи. Ступінь вірогідності отриманих результатів забезпечується тривалістю та

кількістю експериментальних досліджень, використанням сучасних методів, які відповідають вимогам спортивної науки.

Достовірність отриманих результатів забезпечується адекватністю застосовуваних методів, достатнім обсягом і репрезентативністю експериментального матеріалу, що забезпечує високий рівень наукової обґрунтованості розроблених наукових положень.

Характеристика основних положень роботи. Дисертацію викладено українською мовою на 230 сторінках, робота містить 17 таблиць і 10 рисунків. Структура дисертаційної роботи містить анотації двома мовами (українською та англійською), список публікацій здобувача за темою дисертації, зміст, перелік умовних позначень, вступ, п'ять розділів і висновки до них, загальні висновки, список посилань і додатки. У роботі використано 218 інформаційних джерел, з яких, 133 посилання на джерела науково-методичної літератури (українською мовою), 71 посилання (латиницею) і 14 посилань на електронні ресурси (офіційні сайти) спортивних організацій, об'єднань, установ.

У вступі обґрунтовано актуальність роботи, визначено структурні компоненти – мету, завдання, об'єкт і предмет дослідження, методи, розкрито наукову новизну та практичну значущість отриманих результатів, окреслено особистий внесок автора, наведено дані стосовно апробації досліджень, впровадження отриманих результатів у практику та зазначено кількість публікацій.

У *першому розділі* дисертаційної роботи **«Система багаторічної підготовки футболістів: загальна характеристика, розвиток спортивної міграції, проблеми корекції навчально-тренувального процесу»** розглянуто актуальні питання, які стосуються загальної характеристики системи багаторічної підготовки футболістів у контексті впливу глобальних факторів (спортивної міграції, концентрації футболістів у провідних командах, що сприяє підвищенню рівня внутрішньої конкуренції у команді). Наведено огляд аналітичних особливостей сучасної спортивної підготовки

футболістів різних кваліфікаційних рівнів (юнацького, аматорського, напівпрофесійного, професійного) з урахуванням впливу глобальних факторів (спортивної міграції) на систему їх спортивної підготовки та ефективність змагального процесу. Показано специфіку використання факторів спортивної міграції у системі багаторічного вдосконалення футболістів юнацьких та аматорських команд – регіональний рівень спортивної міграції обумовлює необхідність обліку її індикаторів, визначення їх впливу на результативність змагального процесу та обґрунтовує необхідність корекції існуючих систем спортивної підготовки.

На підставі аналізу наукової літератури показано, що основою сучасних технологій ефективної реалізації потенціалу футболістів є комплекс специфічних факторів, які детерміновані правилами змагань, нормами Регламентів, віковими і кваліфікаційними характеристиками, особливостями ігрової спеціалізації (амплуа), антропометричними, психологічними, статевими та іншими особливостями. Автором зазначено, що урахування впливу процесів спортивної міграції (на регіональному рівні) призводить до необхідності обґрунтування, розробки і впровадження унікальних систем і технологій спортивного вдосконалення футболістів юнацького віку та аматорського кваліфікаційного рівня, які є відповідними для конкретного структурного утворення макроциклу – мікроциклів або мезоциклів підготовки.

У *другому розділі* **«Методи та організація дослідження»**, для вирішення зазначеної проблемної ситуації, наведено та охарактеризовано перелік використаних методів наукового дослідження: аналіз, узагальнення і систематизація матеріалів наукової та методичної літератури і глобальної інформаційної мережі «Internet»; педагогічне спостереження тренувального процесу та змагальної діяльності аматорських футбольних команд, футболістів-аматорів і футболістів юнацького віку U16, U17, U19; контент-аналіз заявкової документації та регламентних норм офіційних регіональних і національних змагань з футболу (на матеріалах юнацьких та аматорських

футбольних команд U16, U17, U19; тестування різних видів спортивної підготовленості футболістів-аматорів і футболістів дитячо-юнацького віку U16, U17, U19; анкетне опитування тренерів масового дитячо-юнацького та аматорського футболу у контексті реалізації рейтингового оцінювання їх професійної діяльності; експертний аналіз індикаторів змагальної діяльності аматорських футбольних команд, футболістів-аматорів і футболістів дитячо-юнацького віку U16, U17, U19 з урахуванням факторів спортивної міграції; педагогічний експеримент; методи математичної статистики. Застосування відповідних завданням дослідження методів свідчить про достатній рівень оволодіння автором дисертації теоретико-методологічними основами науково-дослідної роботи.

Наведено опис етапів організації та проведення експериментальних дослідження, а також контингент випробовуваних. Загальна база дослідження становить показники спортивної міграції, підготовленості та змагальної діяльності 250 футболістів юнацького віку та аматорського кваліфікаційного рівня.

Експериментальні дослідження проведені у період 2017-2025 років з диференціацією на декілька взаємопов'язаних етапів.

Перший етап (вересень 2017 – вересень 2021 року) передбачав визначення актуальних наукових напрямів і конкретизацію теми кваліфікаційної роботи. У процесі аналізу та інтерпретації матеріалів наукової і методичної літератури та інформаційних джерел глобальної мережі «Internet» визначено актуальні питання вдосконалення системи спортивної підготовки футболістів юнацького віку та аматорського кваліфікаційного рівня з урахуванням факторів спортивної міграції. Напрямок юнацького та аматорського футболу передбачає специфічні критерії спортивної міграції: це, так звана, «внутрішня» або регіональна міграція, коли футболісти змінюють ДЮСЗ або аматорський футбольний клуб однієї регіональної асоціації футболу на інший, який територіально належить до іншої регіональної асоціації футболу.

Другий етап (жовтень 2021 – серпень 2023 року) був спрямований на вивчення регламентних норм регіональних і національних змагань, які містять заявкові критерії футболістів юнацького віку та аматорського кваліфікаційного рівня; проведення педагогічних спостережень за комплектацією складів аматорських та юнацьких футбольних команд, їх тренувальним процесом і змагальною діяльністю; визначення передумов формування алгоритму оптимізації спортивної підготовки футболістів юнацького віку (U16 – U17, U19) і спортсменів-аматорів з урахуванням впливу факторів їх спортивної міграції.

Третій етап (вересень 2023 – серпень 2024 року) – був спрямований на опрацювання результатів педагогічних спостережень за тренувальним процесом і змагальною діяльністю футболістів юнацького віку та аматорського кваліфікаційного рівня; обґрунтування і розробку програми констатувального етапу педагогічного експерименту стосовно впровадження алгоритму оптимізації спортивної підготовки футболістів юнацького віку та аматорського кваліфікаційного рівня до змагань під егідою ААФУ та ДЮФЛУ з урахуванням впливу факторів спортивної міграції.

Четвертий етап (вересень 2024 – травень 2025 року) – був спрямований на проведення формувального етапу педагогічного експерименту з визначенням ефективності індикаторів ефективності тренувального процесу та змагальної діяльності у взаємозв'язку з індикаторами спортивної міграції (на матеріалах матчів юнацької команди МФК «Металург» (Запоріжжя) із застосуванням алгоритму оптимізації спортивної підготовки) у змаганнях ДЮФЛУ 2024-2025 року. Загальний контингент дослідження – 250 футболістів юнацького віку та аматорського кваліфікаційного рівня, з них, 44 юних футболісти 10-11 років; 25 юних футболістів 16-17 років; 25 футболістів молодіжного складу МФК «Металург» і 18 футболістів МФК «Металург» U19. Також використано індикатори підготовленості та змагальної діяльності 138 футболістів вікової категорії U17 у взаємозв'язку із значеннями індикаторів спортивної міграції. Всі юні футболісти або їх батьки

надали поінформовану згоду на участь в експериментальних дослідженнях згідно вимог WMA Declaration of Helsinki – Ethical Principles for Medical Research Involving Human Participants (version by the 75th WMA General Assembly, Helsinki, Finland, October 2024).

Крім цього, протягом четвертого етапу проведення експериментальних досліджень проведено узагальнення отриманих наукових матеріалів педагогічного експерименту, проведено експертну інтерпретацію експериментальних даних; сформульовано висновки і практичні рекомендації, оформлення дисертаційної роботи і її підготовку до проходження апробації.

У *третьому розділі* **«Характеристика розвитку юнацького та аматорського футболу в Україні»** було викладено наукові матеріали констатувального етапу педагогічного експерименту. Автором зазначено, що у сучасній системі підготовки тренерів масового дитячо-юнацького та аматорського футболу в Україні наявні дві паралельні системи підготовки: у закладах вищої освіти – бакалаврський, магістерський та освітньо-науковий рівень, далі – у державних або комунальних ДЮСЗ тренер може отримати другу, першу або вищу кваліфікаційні категорії. Інший напрям – підготовка тренерів масового дитячо-юнацького та аматорського футболу у системі навчання національної асоціації (УАФ), де тренер може отримати «Д» диплом УАФ або «С» диплом УАФ / UEFA, які дають право працювати з дитячо-юнацькими або аматорськими командами на регіональному рівні («Д» диплом УАФ) та національному рівні («С» диплом УАФ / UEFA). Наголошено на необхідності інтеграції двох зазначених систем навчання у діяльності тренера дитячо-юнацького та аматорського футболу.

Проведено експериментальні дослідження різних видів спортивної підготовленості юних футболістів різних вікових груп. Наведено експериментальні індикатори змагального процесу футболістів-аматорів – гравців молодіжного складу МФК «Металург» (Запоріжжя) на матеріалах контрольних ігор у підготовчому періоді річного макроциклу під час

навчально-тренувальних зборів із застосуванням інноваційних технологій. Показано можливості адаптації використання інноваційних технологій аналізу змагальної діяльності висококваліфікованих футболістів-професіоналів для футболістів аматорського кваліфікаційного рівня.

На підставі цього, автором було обґрунтовано та розроблено авторський алгоритм оптимізації спортивної підготовки футболістів юнацького віку та аматорського кваліфікаційного рівня до змагань регіонального та національного рівнів з урахуванням факторів спортивної міграції та авторську систему рейтингового оцінювання індикаторів професійної діяльності тренерів дитячо-юнацького та аматорського футболу.

У четвертому розділі **«Оцінка впливу спортивної міграції на показники підготовленості та результативності змагальної діяльності футболістів-аматорів»** висвітлено впровадження алгоритму оптимізації спортивної підготовки футболістів юнацького віку та аматорського кваліфікаційного рівня до змагань з урахуванням впливу факторів спортивної міграції і наведено індикатори апробації авторської системи рейтингового оцінювання професійної діяльності тренерів масового дитячо-юнацького та аматорського футболу.

Вищенаведене свідчить, що розроблена авторська система рейтингового оцінювання показників професійної діяльності тренерів масового дитячо-юнацького та аматорського футболу є достатньо ефективною та може бути рекомендована у практичну діяльність дитячо-юнацьких спортивних закладів, а розроблений алгоритм оптимізації спортивної підготовки футболістів юнацького віку та аматорського кваліфікаційного рівня є ефективним і може бути рекомендованим до використання в регіональних асоціаціях футболу.

У п'ятому розділі **«Аналіз та узагальнення результатів дослідження»** представлені підсумки дисертаційної роботи. Автором проведено аналіз, узагальнення та систематизацію наукових результатів дослідження у відповідності з хронологічною послідовністю етапів

педагогічного експерименту і порівняльний аналіз отриманих результатів з результатами провідних фахівців спортивної науки. У результаті дослідження отримано чотири групи даних, які доповнюють і розширюють вже існуючі розробки та абсолютно нові результати дослідження.

Висновки відображають вирішення поставлених у дослідженні завдань.

Повнота викладення матеріалів у роботах, які опубліковані автором. Наукові результати дисертації висвітлені у 15 наукових працях, 8 з яких – у фахових виданнях України (одна стаття виконано одноосібно, одна стаття – у виданні, що індексується у міжнародних наукометричних базах даних Scopus), 3 статті, що додатково відображують отримані результати у науково-теоретичному виданні, яке індексується у міжнародних наукометричних базах даних (DOAJ, CrossRef, ROAD, тощо), 4 публікації апробаційного характеру.

Апробація результатів дослідження. Основні теоретичні положення дисертаційної роботи та її практичні результати, що отримані у процесі проведення експериментальних досліджень, оприлюднені та обговорені на конференціях студентів, аспірантів і молодих вчених Запорізького національного університету «Молода наука – 2017» (Запоріжжя, 12-14 квітня 2017 р.), «Молода наука – 2018» (Запоріжжя, 10-13 квітня 2018 р.); науково-практичній конференції «Інновації в науці: нові підходи та актуальні дослідження» (Ужгород, 23-24 вересня 2022 р.); XIX міжнародній науковій конференції «Проблеми і перспективи розвитку спортивних ігор та одноборств у закладах вищої освіти» (Харків, 03 лютого 2023 р.); науково-методичних семінарах кафедри фізичної культури і спорту, кафедри теорії та методики фізичної культури і спорту Запорізького національного університету 2022-2025 рр. і Запорізької обласної асоціації футболу у 2022-2025 рр.

Дисертаційна робота пройшла відповідну перевірку на плагіат – порушень академічної доброчесності не виявлено.

В цілому позитивно оцінюючи дисертацію, слід відзначити окремі

дискусійні питання та недоліки, а саме:

1. У розділі I (стор. 31) на рис. 1.1 «Ієрархічна структура розвитку футболу в Україні» наведено диференційні рівні розвитку футболу. На нашу думку, рівень «дитячо-юнацький та аматорський футбол» слід диференціювати на «дитячо-юнацький футбол» і «аматорський футбол».

2. Також у розділі I бажано було б більше уваги приділити роботі науково-методичних комітетів регіональних (обласних) асоціацій футболу з ліцензування тренерів масового дитячо-юнацького та аматорського футболу для підготовки тренерів відповідної кваліфікації та їх подальшій практичній роботі у новостворених об'єднаних територіальних громадах.

3. На нашу думку, додаткового пояснення та обґрунтування потребує використання в експериментальних дослідженнях автора дисертації наукових матеріалів стосовно спортсменів – футболістів вікових категорій U16 – U19.

4. У розділі III (стор. 85) у процесі характеристики Програм навчання тренерів у системі Української асоціації футболу наведено рівень «Д» диплом УАФ, хоча, як зазначено на рис. 3.1. «Фрагмент Тренерської конвенції UEFA», у редакції 2025 року (стор. 87) зазначений рівень відсутній у матеріалах Тренерської конвенції UEFA.

5. Також у III розділі (стор. 98), автор наголошує що тренери – кандидати на навчання у регіональних асоціаціях футболу повинні мати профільну вищу освіту за спеціальністю 017 – Фізична культура і спорт. На нашу думку, тренери – кандидати на навчання також можуть мати аналогічні напрями освіти: спеціальність 014.11 Середня освіта (Фізична культура).

6. Також у III розділі на рис. 3.2 (стор. 100) декларується наявність навчальних програм за рівнем «С» диплом УАФ / UEFA. Це спільно розроблені програми фахівцями УАФ та UEFA, чи технічна помилка?

7. У розділі IV (стор. 158) на рис. 4.1 «Схема формування алгоритму спортивної підготовки футболістів юнацького віку і футболістів-аматорів з урахуванням факторів міграції» наявна технічна помилка у терміні «Методологія».

Зазначені зауваження не знижують наукової цінності роботи, мають переважно дискусійний характер і не впливають на високу значущість отриманих наукових результатів.

Висновок. Дисертаційна робота Дорошенка Ігоря Едуардовича на тему «Вплив міграційних процесів в аматорському футболі України на ефективність підготовки спортсменів і команд» має достатнє теоретичне й практичне значення, є самостійним завершеним науковим дослідженням, яке за своїм змістом, обґрунтованістю висновків, новизною отриманих результатів відповідає вимогам Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії (Постанова Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44) та наказу Міністерства освіти і науки України № 40 від 12.01.2017 р. «Про затвердження вимог до оформлення дисертації» (із змінами, внесеними згідно з Наказом МОН України № 759 від 31.05.2019 р.), а її автор, Дорошенко Ігор Едуардович, заслуговує присудження наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 017 «Фізична культура і спорт», галузь знань 01 «Освіта/Педагогіка».

Рецензент,

кандидат наук з фізичного виховання та спорту,

доцент, доцент кафедри теорії та методики

фізичної культури і спорту

Запорізького національного університету Ольга СОКОЛОВА

Підпис **Ольги Соколової** засвідчую:

професор,

проректор з науково-педагогічної роботи

Запорізького національного університету

 Юрій КАГАНОВ